

Л.М.Боровець,

методист лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах російсько-української війни та післявоєнної розбудови нашої країни особливого значення набуває формування національно свідомої особистості, готової до активної участі у житті держави та захисту її суверенітету і територіальної цілісності. У цьому контексті дієвим та виховним засобом виступає шкільна історична освіта – вивчення історії рідного краю, її минулого й сучасного як складової частини історії України та всесвітньої історії.

ІСТОРИЯ

У 2023/2024 навчальному році, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 № 711 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні», навчання в закладах загальної середньої освіти розпочнеться 1 вересня із урахуванням безпекової ситуації в кожному населеному пункті.

Наразі сучасні події в Україні визначають напрям світової історії на десятиліття, тому історична освіта повинна бути спрямована на переосмислення змісту та завдань шкільного курсу історії, а саме:

- сприяти становленню національно-патріотичної свідомості і самосвідомості на основі пошани до національних та загальнолюдських цінностей, державної символіки України, консолідації українського народу навколо спільного майбутнього, національної державності, захисту незалежності, територіальної цілісності України та створення спільних ціннісних орієнтирів для подальшої участі у процесі розбудови Української держави;

- історію України необхідно розглядати не тільки як історію етнічних українців, але й як історію земель і народів України. Робити акцент на кримли (кримських татар) – корінного народу України, висвітлювати й історію різних релігійних спільнот;

- поглиблювати інтерес до історичної освіти, розвивати здібності і уміння, необхідні для вивчення історії України у контексті всесвітньої історії;

- розвивати історичне, критичне і творче мислення, здатності визначати роль і місце регіональної історії (історія Черкащини) в контексті історії України та всесвітньої історії;

- вивчати різні виміри історії: соціальний, економічний, етносоціальний, політичний, культурний, релігійний, технічний, гендерний, просторовий; аналіз подій та явищ з точки зору різних суб'єктів історичного процесу та різної інтерпретації історичних подій;

- викладати історію рідного краю, України та всесвітню історію відповідно до загальнонавчальної

періодизації історії: стародавня, середньовічна, нова та новітня з акцентом на історії ХХ – початку ХХІ століть;

- акцентувати на правдиве бачення історії Другої світової війни і післявоєнного світу з дотриманням історичної правди, навчати учнівство робити висновки і вчити уроки історії;

- зосереджувати увагу на історії Революції гідності та початку російсько-української війни у 2014 році, і на етапі агресії росії проти України.

Приділити увагу учнів понятійному апарату, а саме:

- **5-6 класи** : «історична пам'ять», «міф» «рідний край», «батьківщина», «країна», «державна», «світ»;

- **7 клас:** «королівство руське»;

- **8 клас:** «національна держава», «нація», «Козацька революція»;

- **9 клас:** «політична нація», «репарація», «республіка», «сіонізм»

- **10-11 клас:** «геноцид», «геополітика», «демократія», «ідеологія», «сепаратистський рух», «тоталітаризм» та його різновиди («комунізм», «фашизм», «нацизм», «рашизм») «доктрина "русского міра"».

Потрібно пам'ятати, що вже більше року Україна живе в умовах війни і учасники освітнього процесу постійно змушені адаптуватися до нових умов: перебої та відсутність електропостачання, відсутність інтернету, перебування в укриттях. Всі ці події спричинили освітні втрати. На сьогоднішній день на сайті КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» створено **«Віртуальну академію зовнішнього незалежного оцінювання»**, а у складі Академії ЗНО функціонує факультет Історія України (представлений «Чек-листом історичних дат і подій», розглядаються «Схеми-портрети», «Використання картосхем» та «Лайфхаки щодо тестових завдань з історії України»), URL: <https://tinyurl.com/yckk24uz>

У 2022/2023 навчальному році відбулося поетапне впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти. Відповідно учні 5 класу перейшли на нову модель навчання. З 1 вересня 2023 навчального року учні 6-класу будуть навчатися за програмою НУШ.

На основі Державного стандарту базової середньої освіти розроблена Типова освітня програма, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 р. за № 235. В Типовій освітній

програмі поданий перелік модельних навчальних програм, що отримали гриф МОН.

МОДЕЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ(URL: [HTTPS://TINYURL.COM/DUW5F54S](https://tinyurl.com/duw5f54s));

1. Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас (чотири програми)

- «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бурлака О. В., Власова Н. С., Желіба О. В., Майорський В. В., Піскарьова І. О., Щупак І. Я.).

- «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Желіба О. В., Мокрогуз О. П.).

- «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бака Т.В., Желіба О.В., Мелешценко Т.В., Щупак І.Я.)

- «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Гісем О.В., Мартинюк О.О.)

2. Історія України. Всесвітня історія. 6 клас (дві програми)

- «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Піскарьова І. О., Бурлака О. В., Майорський В. В., Мелешценко Т. В., Щупак І. Я.).

- «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Гісем О., Мартинюк О., Сорочинська Н., Гісем О., Василенко Я.).

3. Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс) (три програми)

«Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Васильків І. Д., Димій І. С., Шеремета Р. В.).

- «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В.)

- «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Гісем О. В., Мартинюк О. О., Гісем О. О., Охредько О. Е.)

4. Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс) (три програми)

- «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Власова Н. С., Желіба О. В., Кронгауз В. В., Секиринський Д. О., Щупак І.Я.)

- «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кафтан М. В., Козорог О.Г., Костюк І. А., Мудрий М. М., Селіваненко В. В.).

- «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Даниленко В. М., Гісем О. В., Мартинюк О. О., Охредько О. Е., Тарасюк Т. Д.)

5. Навчальні програми 7-9 класів

- Всесвітня історія. Історія України. (інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7-9 класи. Історія України. 7-9 класи. Всесвітня історія.

10-11 класи. Історія України. 10-11 класи URL: <https://tinyurl.com/28y5fvy9>

6. Навчальні програми для 10-11 класів

Історія: Україна і світ (інтегрований курс) URL: <https://tinyurl.com/542tabm4>

У 2023/2024 навчального року в школах Черкаської області буде запроваджено курс за вибором «Моя Черкащина» для 7-11 класів. (Програма курсу за вибором «Моя Черкащина» URL:<https://tinyurl.com/ymuzk4s3>

Створений сайт «Моя Черкащина». URL: <https://tinyurl.com/mpeym7cn>

У роботі педагогам рекомендуємо використовувати надбаня й розробки вчителів історії Черкаської області, а саме:

1. Пасічник Віталії Віталіївни, Дубіївський заклад загальної середньої освіти I – III ступенів Руськополянської сільської ради, веб-сайт «Історія для НУШенят 5 -6 клас». URL:<https://tinyurl.com/5arz4kbe>

2. Творчої групи вчителів історії / керівник Яхненко Ольга Вікторівна, Черкаська загальноосвітня школа I-III ступенів №32 Черкаської міської ради Черкаської області; веб-сайт "Тематичні інтерактивні ігри-дії у вивченні стародавньої історії. 6 клас НУШ". URL: <https://tinyurl.com/4h5h8vkr>

3. Дудар Тетяни Юріївни, Чаплинська гімназія - філія опорного закладу «Боярський ліцей» Лисянської селищної ради, веб-сайт «Інтерактивні вправи на уроках історії. 6 клас». URL:<https://cutt.us/ijXbF>

4. Бурлаки Олени Вікторівни, Городищенський економічний ліцей Городищенської міської ради «Історичний веб-квест «Мандрівка середньовіччям». URL:<https://tinyurl.com/yv6ue85x>

5. Мельник Валентини Романівни, Іваньківський ліцей Іваньківської сільської ради. Електронний навчальний посібник «Князі Русі-України. Історія України. 7 клас». URL:<https://tinyurl.com/mt64489c>

6. Вороної Анни Сергіївни, Смілянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I ступеня – гімназія імені В.Т.Сенатора» Смілянської міської ради. Електронний інтерактивний навчальний посібник «Держави Західної Європи у XVI — XVII ст.». URL: <https://tinyurl.com/4xknev68>

7. Творчої групи вчителів історії / керівник Трубін Юрій Юрійович, комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Черкаської міської ради Черкаської області; веб-сайт "Цифрове навчання: Історія України 9 клас". URL:<https://tinyurl.com/2s4cfzjb>

НАШІ ДОСЯГНЕННЯ

У 2022/2023 навчальному році проведено Всеукраїнську учнівську олімпіаду з історії. На III етапі (обласний рівень) переможцями стали учні:

- **Харченко Алла**, учениця 8 класу Чорнобаївської гімназії Чорнобаївської селищної ради

- **Сабадаш Катерина**, учениця 9 класу Перша міська гімназія Черкаської міської ради Черкаської області

- **Бурлака Назарій**, учень 10 класу Городищенського економічного ліцею Городищенської міської ради;

- **Присяжна Анастасія**, учениця 11 класу Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради.

На IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади **Хорошковський Владислав**, учень 11 класу Черкаської

загальноосвітньої школа I-III ступенів №2 Черкаської міської ради, виборів III місце (учитель Кучіна Ірина Василівна).

ПРАВознавство

Цей освітній предмет є початковою юридичною дисципліною, яка сприяє формуванню уявлень у дітей про державно-правові аспекти. Учні дізнаються, що таке держава і державні права, як засоби впорядкування суспільних відносин, та вчаться їх використовувати у життєвих ситуаціях.

Якщо людина з дитинства буде знати, що вона має права, честь та гідність, то зможе впливати на суспільство і брати участь в розбудові незалежної і демократичної правової держави.

Зазначимо, що у 2022/2023 навчальному році проведено обласну учнівську олімпіаду з правознавства.

Найкращі знання показали:

1. **Паламарчук Владислав**, учень 9 класу Першої міська гімназії Черкаської міської ради.

2. **Ковальчук Марія**, учениця 10 класу Черкаського гуманітарно-правового ліцею Черкаської міської ради

3. **Лінінг Поліна**, учениця 11 класу Першої міська гімназії Черкаської міської ради.

Учителям при підготовці учнів до інтелектуальних змагань **потрібно звернути увагу на розв'язання ситуаційних задач.**

У 2023/2024 навчальному році програма курсу з правознавства буде спрямована на отримання знань, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій, необхідних людині для ефективного соціального функціонування, реалізації її життєвих цілей і завдань, забезпечення умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів та правомірної поведінки.

Ураховуючи важливість прав людини як головного компонента освітнього процесу, необхідно озайомлювати учнів/учениць із **Міжнародним Біллем прав людини**, що складається із Загальної декларації прав людини (1948), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966) і Міжнародного пакту про соціальні, економічні і культурні права (1966). Потрібно проводити практичні заняття щодо застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950) та обов'язковості практики Європейського суду з прав людини в Україні. Особливо бажано ознайомитися із Конвенцією ООН про права дитини (1989.)

Навчальні програми:

Основи правознавства (*рівень стандарту*) для 9-х класів URL: <https://tinyurl.com/mrxb3c88>

Правознавство (профільний рівень) для 10-11 класів. URL: <https://tinyurl.com/2jabzkc3>

Рекомендовані матеріали для перегляду:

Онлайн-курс «Права людини в освітньому просторі» URL: <https://tinyurl.com/3k2h54k2>

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА

Основним засобом навчання учнів предмету «Громадянська освіта» є підручники. Матеріали підручників дозволяють систематизувати знання, навчають розрізняти інформацію, сприяють розвитку та формують в учнів логічне та критичне мислення. Бажано використовувати завдання творчого та проблемного характеру, що спонукають учнів аналізувати та оцінювати інформацію.

Наголошуємо, що інтегрований курс «Громадянська освіта» базується на отриманих знаннях з інших предметів: всевітня історія, історія України, правознавство, економіка, тощо.

Навчальна програма:

Громадянська освіта (інтегрований курс) для 10 класу URL: <https://tinyurl.com/yztstash>

Рекомендовані матеріали для перегляду:

1. Методичні аспекти навчання учнів курсу «Громадянська освіта» URL: <https://tinyurl.com/3fx7j5rh>

2. Методичні матеріали для інтегрованого курсу Громадянська освіта. Тетяна PEMEX URL: <https://drive.google.com/file/d/1RgsN9YXI-VhiKz8TLNWa1e7E7E7TsjPrdc/view>

У своїй роботі педагогам рекомендуємо використовувати також електронний освітній цифровий ресурс переможця обласного конкурсу «Кращий ЕОР Черкаської області» **Неумитого Володимира Михайловича**, Звенигородський ліцей №1 Звенигородської міської ради Звенигородського району, дистанційні курси «Демократичне суспільство», 10 клас URL: <https://tinyurl.com/26dbycr6>

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

В умовах війни оновлення змісту освіти, змінилися форми та підходи до організації освітнього процесу, ставлення до системи оцінювання учнів тощо. Теперішня дійсність пов'язана з війною. Важливим завданням є поширення знань із МГП в суспільстві. Носіями знань в першу чергу стають освітяни. Надважливим кроком є розуміння та необхідність в застосуванні норм МГП в умовах збройного конфлікту, усвідомлення неприпустимості воєнних злочинів.

Поняття та термінологія які потрібно розуміти в МГП: «міжнародне гуманітарне право», «Червоний Хрест», «жертви війни», «військовополонений», «цивільне населення», «злочини проти людяності», «воєнні злочини» та ін., тісно пов'язаних із збройними конфліктами та правилами ведення війни.

Рекомендовані матеріали для перегляду:

• «Шість злочинів росії проти дітей» URL: https://armyinform.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/children-booklet_a5-druk-1.pdf

• «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/MGP_4_3.pdf

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. 143 с.

2. Державний стандарт повної загальної середньої освіти URL: <https://tinyurl.com/3wntvnhm>

3. Закон України. « Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. Громадянська та історична освітня галузь (лист МОН від 19.08.2022 №1/9530-22) ». URL: <https://tinyurl.com/2efd5zpx>

5. Типові освітні програми(МОН України) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення : 24.05.23)

6. «Про загальнонаціональну хвилину мовчання, за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»: Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>